

ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วงใน
เขตเทศบาลตำบลไทรบุรีในยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

**Cultural Management Model of Ban Mark Kham and Ban
Mark Muang in Trirath Municipality in AEC Era**

กทาทเพ พงศ์ทอง¹ / สุพรรณณี ไชยอำพร²

Kathathep Pongthong / Supanee Chaiamporn

¹ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Doctor of Philosophy, Faculty of Social and Environmental Management, National Institute of
Development Administration

²รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

Associate Professor, Faculty of Social and Environmental Management, National Institute of
Development Administration, Major Advisor

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการคือ เพื่อนำเสนอตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านหมากขาม และบ้านหมากม่วง ในเขตตำบลไทรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษาการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน และเพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนในชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 30 คน และใช้การวิเคราะห์ตีความ ควบคุมบริบทและใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบเพื่อให้เกิดความชัดเจนเป็นรูปธรรม ผลการศึกษาพบว่า จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนในยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เหมาะสมจะการใช้การบูรณาการวงจร Deming (PDCA) และขับเคลื่อนผ่านกลไก คชสร. (ครอบครัว ชุมชน ศาสนา โรงเรียน) จาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ชุมชนมีแนวทางการจัดการวัฒนธรรมชุมชนสอดคล้องกับวงจร Deming อันสามารถปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมและปรับเปลี่ยนตามบริบทได้อย่างเหมาะสม และจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประชาชนในชุมชนมีทัศนคติเชิงบวกและต้องการรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอันสะท้อนถึงชาติพันธุ์ ทั่วไทย มอญและจีนของตนเองเอาไว้และมีความเป็นไปได้สูงในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่ามีความสำคัญในการสงวนรักษาวิถีและอัตลักษณ์ของตน

คำสำคัญ: ตัวแบบ, การจัดการวัฒนธรรม, ชุมชน, ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

Abstract

This research article consisted of three important objectives: to present the cultural management model of Ban Mark Kham and Ban Mark Muang in Trirath municipality, Muang District, Pathum Thani Province, to study community culture management, and to study the views of people in the community on cultural activities. This research used qualitative research by focusing on in-depth interviews from 30 key informants. Analytical interpretation was employed and context was also analyzed. The descriptive statistics was utilized to make the collected data concise. The results revealed that for the objective 1, the appropriate model of community culture management in the ASEAN Economic Community was the integration of the Deming cycle (PDCA) and drove through the mechanism so called Kor Chor Sor Ror (family, community, religion, school). For the objective 2, the community had a way to manage the community culture in line with the Deming cycle for improving activities and adjusting the context accordingly. For the objective 3, people in the community had clear views and wanted to maintain their identity, local culture

reflecting both Thai, Mon and Chinese ethnicities. Moreover there was a high possibility of organizing activities important in preserving their way and identity.

Keywords: model, cultural management, community, cultural resource

บทนำ

ในยุคก่อนการเข้ามาของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างก้าวกระโดด (Department of Strategic and Evaluation, 2013) วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วงในเขตเทศบาลตำบลไทรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ยังไม่ได้ยกระดับเป็นเทศบาลตำบลอย่างในปัจจุบัน ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์พื้นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญและจีน ตั้งแต่สมัยอยุธยาและมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรม ตลอดจนยังเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งเดียวของจังหวัดปทุมธานี มีอัตลักษณ์ชุมชนที่สะท้อน 3 ชาติพันธุ์ คือ ไทย มอญ และจีน และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ประเพณีตักบาตรพระร้อย ประเพณีเข้าศิขามอญ เป็นต้น ในอดีตประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวนผลไม้ เก็บตาล ทำนาบัว การค้าขายทางเรือและประมงพื้นบ้านเป็นหลัก อีกส่วนหนึ่งจะค้าขายเป็นหลัก โดยมีสินค้าหลักๆ ได้แก่ กว๊ายเดี่ยว ขนมกุ่มข่าย ขนมพื้นบ้าน พืชผักผลไม้ และสัตว์น้ำ (Sutthitham, 2000) เพื่อนำมาจำหน่ายทางเรือ การเดินเท้า จักรยาน และรถยนต์ อีกส่วนหนึ่งรับราชการและลูกจ้างของทางราชการ และส่วนน้อยจะเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่น ได้แก่ โรงกระดาษ โรงเหล็ก โรงไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกันกับบ้านหมากขาม และบ้านหมากม่วง

เมื่อสังคมขยายตัวขึ้น การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนมากในพื้นที่ติดกันทั้งในตำบลไทรบุรี หรือในเขตเทศบาลตำบลบางกะดีที่มีอุตสาหกรรมบางกะดี ซึ่งเป็นหนึ่งในสวนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อันดับต้น ๆ ของ

จังหวัดปทุมธานี มีความต้องการแรงงานเพื่อเข้าสู่ระบบการผลิต ประชากรรุ่นใหม่ในชุมชนทั้งสองด้วยการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงทำให้ประชาชนมีวุฒิทางการศึกษาเพิ่มขึ้น สามารถเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จากที่เคยมีอาชีพ อิสระหรืออยู่ภายในท้องถิ่นเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด ประชากรรุ่นใหม่ของชุมชนกลับเลือกเข้าสู่การเป็นพนักงานหรือลูกจ้างในระบบอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านรายได้ สวัสดิการและความมั่นคง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรณีลดลงของที่ดินทำกิน ที่ประชาชนได้ขายให้กับนายทุนเพื่อสร้างโรงงานและหมู่บ้านจัดสรร ทรัพยากรทางธรรมชาติที่ร่อยหรอและเสื่อมสภาพลงไป ทั้งการลดจำนวนลงของต้นตาล สัตว์น้ำ และการเสื่อมคุณภาพของดิน อีกประการหนึ่งความเสี่ยงที่สร้างความยากลำบากในการดำรงชีวิตคืออุทกภัย ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับทั้งสองชุมชนที่มีพื้นที่แวดล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสายเก่าและสายใหม่ กล่าวคือ เป็นพื้นที่เกาะกลางแม่น้ำทำให้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทุกปี

เมื่อเกิดการขยายตัวมากขึ้นที่ทำให้รายได้และปัจจัยต่าง ๆ ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล ไตรรัฐเพิ่มขึ้น สามารถยกระดับเป็นเทศบาลตำบล สิ่งที่ตามมาคือ มีประชากรต่างถิ่นย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน หรือทำงานในชุมชนทั้งสองนี้มากขึ้น บุคลากรของเทศบาลก็เป็นบุคคลภายนอกมากขึ้น มีอัตราส่วนของคนในชุมชนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดและมีบทบาทในการบริหารน้อยลงอย่างมาก นอกเหนือจากการบริหารจัดการที่ตอบสนองภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้นและการระมัดระวังที่มากขึ้น สวนทางกับการจัดเก็บภาษีบำรุงเทศบาลที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกลับมีจำนวนลดลง งดจัด หรือมีแนวโน้มจะสูญหายไปมากที่สุด

จากปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วงในเขตเทศบาลตำบล ไตรรัฐ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เพื่อสงวนรักษาวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้ ตลอดจนทุนทางสังคมที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่สำคัญของชุมชน

เจียมแจ้ง (Department of Research and Development, King Prajadhipok's institute, 2012) ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และเพื่อขยายผลการศึกษาในชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกันในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อนำเสนอตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านหมากขาม และบ้านหมากม่วง ในเขตตำบลไทรรัฐ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนในชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วง ในเขตเทศบาลตำบลไทรรัฐ ในยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการและตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลไทรรัฐ รวมทั้งเพื่อศึกษาทัศนคติของชาวชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีการออกแบบการวิจัยที่สอดคล้องกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องและลดความคลาดเคลื่อนจากผลการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากรกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องในการศึกษาคั้งนี้ คือ ประชาชนในชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วงในเขตเทศบาลไทรรัฐ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ที่มีอายุ 15 - 60 ปี และผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น บุคลากรขององค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ครู อาจารย์จากสถานศึกษาในชุมชน ตัวแทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ตัวแทนจากกระทรวงวัฒนธรรม นักวิชาการ

จากสถาบันอุดมศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นประสบการณ์ตรงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 30 คน โดยมาจาก 2 กลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ประชาชนที่มีอายุ 15 - 60 ปี ที่มีบทบาทและหรือสนใจในงานด้านวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งเป็นผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสืบสานและเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น เยาวชนผู้เคยเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม กลุ่มผู้นำและผู้รู้ที่มีประสบการณ์จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น กลุ่มที่ 2 ตัวแทนจากองค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชน จากการสำรวจขององค์กรและสถาบันทางสังคมของเทศบาลตำบลไทรรัฐ ในปี พ.ศ.2554 มีองค์กรและสถาบันทางสังคมทั้งหมด 5 กลุ่มย่อยที่สำคัญ โดยคัดเลือกมาจาก

1. กลุ่มองค์กรทางธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ตัวแทนจากตลาดริมน้ำวัดศาลเจ้า ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่
2. กลุ่มสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา โรงเรียนอนุบาลเอกชน มหาวิทยาลัยเอกชน ในชุมชนและในเขตเทศบาลตำบลไทรรัฐ
3. กลุ่มสถาบันและองค์การศาสนาชุมชน ได้แก่ วัดมะขามและวัดศาลเจ้า
4. กลุ่มสถาบันทางด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย สถานีอนามัยประจำตำบลสถานพยาบาลเอกชนในเขตเทศบาลตำบลไทรรัฐ
5. กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้รู้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลไทรรัฐ

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Document Study) โดยการรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Samakkarn, 1997) กับรูปแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วงในเขต

เทศบาลตำบลไทรรัฐ (โดยใช้นามสมมติแทนชื่อพื้นที่จริงในส่วนของชื่อชุมชนบ้านหมากขาม บ้านหมากม่วง และชื่อตำบลไทรรัฐ) อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 – ปัจจุบัน

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยสวมบทบาทลูกหลานของคนในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำ สมบูรณ์ครบถ้วน

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยมของชุมชนมากที่สุด

4. การสนทนากลุ่มย่อย (Small Group) เพื่อศึกษาสภาพเบื้องต้นของวัฒนธรรมประเพณีที่สูญหาย กำลังจะสูญหาย และที่ควรอนุรักษ์ รวมทั้งปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถเชื่อมโยงมายังการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร (Settatut, 2011)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประสานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยทำหนังสือขออนุญาตเพื่อนัดหมายสัมภาษณ์และชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานศึกษา และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัย รวมทั้งเป็นการกระตุ้นเตือนชาวบ้านในชุมชน

2. วางแผนการนัดหมายเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อย กับกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบข้อมูล

จากการศึกษาในครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแบบบันทึกประกอบคำถามในการเก็บข้อมูลเป็นหลัก ประกอบกับวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล จากความแตกต่างด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ว่าข้อมูลนั้น

ยังคงมีความสอดคล้องกันหรือเกิดความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร จากการสรุปผลการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องมือการวิจัยในแต่ละครั้ง

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน จากต่างสถานที่ ในเรื่องเดียวกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Chaiamporn, 2009)

การวิเคราะห์

การศึกษาวัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้เทคนิคสามเส้า และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเภท และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การตีความควบคู่กับบริบท และใช้สถิติพรรณนาประกอบบรรยาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (Chaiamporn, 2009)

ผลการศึกษา

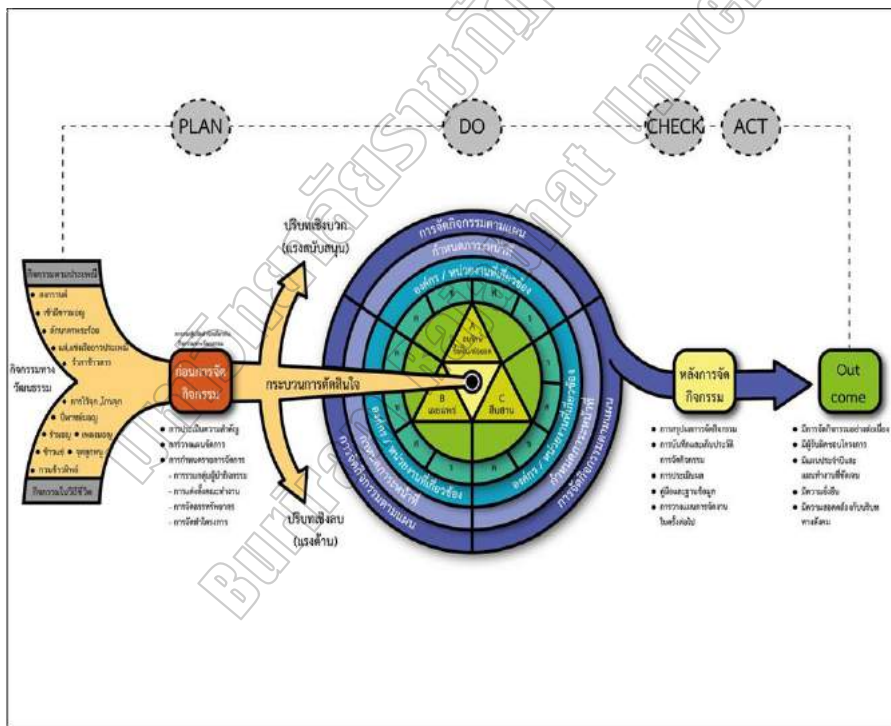
ส่วนที่ 1 ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วง ในเขตเทศบาลตำบลไทรบุรีในยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการศึกษาลักษณะการจัดการวัฒนธรรม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองในอดีตที่ผ่านมาสามารถระบุได้ว่ามีความสอดคล้องกับวงจร Deming หรือ PDCA ดังนั้น การออกแบบตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนจึงได้บูรณาการวงจร Deming (PDCA) ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว ขับเคลื่อนผ่านกลไก กชสร. (ครอบครัว ชุมชน ศาสนา โรงเรียน) ดังนี้

- 1) การวางแผน (Plan) โดยการประเมินความสำคัญของกิจกรรมทางวัฒนธรรม การรวมกลุ่มผู้นำกิจกรรม การวางแผนการดำเนินการ การจัดสรรทรัพยากร การพิจารณา

อุปสรรคและการสนับสนุน การเสนอโครงการ และอื่น ๆ (Kittichayathorn, 2012)

2) การปฏิบัติตามแผน (Do) จำแนกแนวทางการจัดการวัฒนธรรม เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ A) อนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอดกิจกรรมที่มีแนวโน้มจะสูญหายหรือสามารถพัฒนาได้ B) เผยแพร่กิจกรรมที่ยังดำรงอยู่แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และ C) สืบสานกิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ที่จะประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ 3) การตรวจสอบ (Check) ประเมินจากสรุปผลการจัดกิจกรรม สามารถแยกประเมินตามแผนย่อยที่ละขั้นตอนและแยกตามฝ่าย และ 4) การปรับปรุงการดำเนินการ (Act) มีการบันทึกและเก็บเป็นทะเบียนประวัติการจัดกิจกรรม จัดทำคู่มือและฐานข้อมูลที่เป็น เสนอแนะและวางแผนเพื่อการจัดในครั้งต่อไป

ภาพที่ 1: ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วง

จากตัวแบบในกระบวนการของการวางแผน (Plan) เริ่มต้นจากการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยนำเข้าสู่ตัวแบบ เพื่อสอบถามทัศนคติต่อกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อประเมินคุณค่าบริบทที่เกี่ยวข้อง และความเป็นไปได้ เพื่อเรียงลำดับความสำคัญและตัดสินใจว่าจะใช้แนวทางใดในการจัดการ ดังตารางที่ 1 ที่ใช้การประชุมกลุ่มย่อยของประชาชนในชุมชน จำนวน 56 คน เพื่อพูดคุยแสดงทัศนคติในประเด็นดังกล่าว ตลอดจนการประเมินความสำคัญในบริบทปัจจุบัน ได้ผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1

การประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม	จำนวน (n=56)	ร้อยละ	ลำดับ
จับต้องไม่ได้			
ประเพณีตักบาตรพระร้อย	53	94.64	1
การสวดมนต์แบบมอญ	35	62.50	
งานเจ้าพ่อ	44	78.57	
ประเพณีมอญคั่ง	41	73.21	
การจุดธูปทวน	38	67.85	
ประเพณีกวนข้าวทิพย์	39	69.64	
การแข่งขันเรือยาวประเพณี	50	89.28	2
รำกาข้าวสาร	42	75.00	
การเล่นเข้าผี	45	80.35	3
ปี่พาทย์และนาฏยศิลป์แบบมอญ	44	78.57	
ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน	44	78.57	
จับต้องได้			
พระอุโบสถสมัยอยุธยาวัดมะขาม	45	80.35	1
ศาลเจ้าเงินวัดศาลเจ้า	38	67.85	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม	จำนวน (n=56)	ร้อยละ	ลำดับ
วิหารเซียนแปะ	42	75.00	2
ปรก	38	67.85	
บ้านและสถาปัตยกรรมแบบมอญ	39	69.64	3
นาบัว	34	60.71	
ลานสะดือ	33	58.92	
ดงตาล	34	60.71	
ขนมและอาหารท้องถิ่น	39	69.64	

หลังจากการประเมินความสำคัญและความเป็นไปได้แล้ว จะเข้าสู่กระบวนการที่ 2 ปฏิบัติตามแผน (Do) ซึ่งจะกำหนดแนวทางการจัดการวัฒนธรรมนั้น ๆ ตามตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 3 แนวทางได้แก่

A) อนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอด ได้แก่กิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สูญหาย มีแนวโน้มจะสูญหายหรือสามารถพัฒนาให้สามารถขยายขอบเขตการจัดงาน ตลอดจนเสริมสร้างความสามัคคีและแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมได้

B) เผยแพร่ ได้แก่กิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่ มีการจัดตามประเพณี หรือการปฏิบัติต่อ ๆ กันมาแต่ขาดการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอและไม่ทั่วถึง ทำให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด

C) สืบสาน ได้แก่กิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ โดยสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชนหรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ

ข้อสังเกตจากการใช้ตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการในอนาคต

ในขั้นตอนการประเมินทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน ในหนึ่งกิจกรรมอาจเข้าเงื่อนไขแนวทางการจัดการวัฒนธรรมชุมชน รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ได้ หรือสามารถบูรณาการ 2 แนวทาง ตลอดจนถึงทั้ง 3 แนวทางได้อีกด้วย ขึ้นอยู่กับรายละเอียดของกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ปรับทวนแวดล้อม รวมถึงไปถึงกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หยิบยกขึ้นมาพิจารณา (Lertcharnrit, 2011)

จากการประชุมกลุ่มย่อยของประชาชนในชุมชน จำนวนรวม 56 คน สามารถสรุปแนวทางการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2

การจำแนกแนวทางการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน

ทรัพยากรหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม	แนวทางการจัดการ
จับต้องไม่ได้	
ประเพณีตักบาตรพระร้อย	A, B, C
การสวดมนต์แบบมอญ	A, B
งานเจ้าพ่อ	A, B, C
ประเพณีมอญคั่ง	A
การจุดลูกหนู	A, B
ประเพณีกวนข้าวทิพย์	A, B, C
การแข่งขันเรือยาวประเพณี	A, B, C
การเล่นเข้าสี่	A, B, C
ปี่พาทย์และนาฏยศิลป์แบบมอญ	A, B
ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน	B
จับต้องได้	
พระอุโบสถสมัยอยุธยาวัดมะขาม	A, B, C

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ทรัพยากรหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม	แนวทางการจัดการ
ศาลเจ้าจีนวัดศาลเจ้า	A, B
วิหารเซียนแปะ	A, B, C
ปรก	A, B
บ้านและสถาปัตยกรรมแบบมอญ	A, B, C
นาบัว	A
ลานสะตือ	A
ดงตาล	A, B
ขนมและอาหารท้องถิ่น	A, B, C

หลังจากการปฏิบัติตามแผนแล้ว ก็เข้าสู่กระบวนการตรวจสอบ (Check) โดยใช้การสรุปผลการจัดกิจกรรม มีการประเมินผลเป็นขั้นตอนเพื่อที่จะวางแผนสู่การปรับปรุงการดำเนินการ (Act) ในลำดับต่อไป ทั้งนี้ จะต้องมีกรออกแบบการเก็บข้อมูลเป็นหลักฐานและเพื่อใช้ในการปรับปรุง ศึกษาใน โอกาสต่อไปที่มีการจัดกิจกรรม รวมไปถึงการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลและเป็นคู่มือสำหรับผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมในครั้งหน้า โดยมุ่งให้เกิดผลลัพธ์ในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง การสร้างระบบการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม การสร้างแผนการจัดการงานและการประชาสัมพันธ์ประจำปี การสืบสานและมีกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการตรวจสอบและปรับปรุงแผนในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนในชุมชนทั้งสองเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี บ้างก็เป็นเครือญาติกัน เพราะบ้านหมากขาม คือ หมู่ 3 บ้านหมากม่วง คือหมู่ 4 ของเทศบาลตำบล ไตรรัฐ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่เดียวกันก็ว่าได้ ทั้งนี้ ในยามที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งชุมชนหนึ่งชุมชนใดเป็นเจ้าภาพ ประชาชนของทั้งสองชุมชนก็เข้าร่วมและช่วยเหลือกันอย่างไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายหรือชุมชน

(Charoenmuang, 2006) รวมถึงในขณะที่ยังต้องการบริหารส่วนเทศบาลตำบลไทรบุรีในยุคที่ยังไม่ได้ขยายตัวเป็นเทศบาลอย่างในปัจจุบัน สมาชิกของทั้งสองชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้หลาย ๆ กิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถประสานความร่วมมือจากทางภาครัฐและชุมชนได้อย่างราบรื่น และสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องกันมายาวนาน โดยสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ อันมีพื้นฐานความเชื่อและเชื่อดายหลักของชุมชนคือ คนไทยและคนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือ คนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีความกลมเกลียวและกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาตั้งแต่อดีตกาล

การจัดการวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมักจะขับเคลื่อนโดยสถาบันทางศาสนา อันได้แก่ วัดมะขามและวัดศาลเจ้า สองวัดที่มีพื้นที่ติดกันซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านหมากขาม นับเป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานที่รวมตัวกันของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน การเลือกตั้ง การบริจาค โโลหิต หรือการประชุมต่าง ๆ จะมีวัดเป็นตัวกลางในการประสาน โดยวัดจะเอื้อเพื่อสถานที่และประสานความร่วมมือ ตลอดจนเป็นกระบอกเสียงหลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมสำคัญของชุมชนอื่น ๆ ให้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การบิณฑบาตในตอนเช้าของพระภิกษุซึ่งกระจายเป็นสายไปตามชุมชน ก็เป็นอีกหนึ่งช่องทางประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของทางวัดและชุมชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมทั้งสองชุมชน อีกทั้ง โรงเรียนวัดมะขามซึ่งอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของวัดมะขามก็จะช่วยในการประชาสัมพันธ์ในกลุ่มนักเรียน คณาจารย์และผู้ปกครองอีกทางหนึ่ง ซึ่งทำให้การจัดการกิจกรรมในยุคก่อนนั้นประสบความสำเร็จในด้านการประชาสัมพันธ์ จำนวนผู้เข้าร่วมงาน การส่งเสริมความสามัคคีกันในหมู่คณะ และการเสริมสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม กล่าวคือ การจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนจะมีการใช้กระบวนการที่มีลักษณะเดียวกันกับวงจร Deming ซึ่งใช้กระบวนการจัดการแบบง่าย เช่น ระบุกิจกรรมที่ต้องการจะจัด แล้ววางแผน โดยคร่าว ๆ หาผู้สนใจเข้าร่วม หาเงินทุน

สนับสนุนซึ่งมาจากการเรียไร หรือบางส่วนจากมูลนิธิโดยการสนับสนุนจากวัด แล้วจัดกิจกรรม ทราบผลการจัดพอคร่าว ๆ และคาดว่าจะจัดในปีต่อไปโดยไม่มีแผนวางแผนล่วงหน้าอย่างมีระบบ ซึ่งโดยทั่วไปจะใช้แนวทางของปีก่อนมาพัฒนาการจัดงาน โดยไม่มีแผนการดำเนินงานอย่างมีระบบแบบแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน แต่ละขั้นตอนนั้นยังเป็นไปอย่างไม่เป็นรูปธรรมมากนัก แต่ก็พอที่จะเห็นกระบวนการและความเป็นไปได้ จึงเป็นที่มาของตัวแบบการจัดการวัฒนธรรมชุมชนข้างต้น เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการที่ชัดเจนและเกิดความยั่งยืน

ส่วนที่ 3 ทักษะของประชาชนในชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ สัมผัส พบว่าประชาชนในชุมชนยังมีความห่วงหาและโยยหาในวัฒนธรรมเดิมของบรรพบุรุษของตน แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม (Nartsupa, 2012) ทั้งนี้ ได้เริ่มจากการลงพื้นที่ในชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน การทำบุญกลางบ้านหรือการทำบุญของชุมชนของบ้านหมากขามและบ้านหมากม่วง หรือการลงพื้นที่และจัดกลุ่มย่อยเพื่อสัมภาษณ์ พูดคุย เพื่อสะท้อนทักษะของประชาชนในชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เช่น ทักษะต่อความเป็นไปได้ ทักษะต่อความคุ้มค่า ทักษะต่อประโยชน์ ส่วนทักษะของประชาชนในชุมชนชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายมอญ และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นประชากรหลัก รวมไปถึงประชากรที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำน้กหรือทำงานในพื้นที่ทั้งสองชุมชนนี้มีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดี ให้ความสำคัญและเห็นด้วยต่อการจัดการวัฒนธรรม ทำให้เกิดการกระตุ้นจิตสำนึกและการตื่นตัว (Pongsriwat, 2002) ต่อการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญสามารถรับรู้ ซึมซับ และมีประสบการณ์ต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนได้ในชีวิตประจำวันและยังต้องการรักษาไว้ต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ นอกเหนือจากการบูรณาการหลักการจัดการสมัยใหม่เข้ากับวิถีและวัฒนธรรมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ชุมชนยังสามารถเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการวัฒนธรรมในระหว่างการศึกษาไปได้อีกด้วย นอกจากนี้ในมิติประวัติศาสตร์ชุมชน เริ่มมีการรื้อฟื้นวรรณกรรมมุขปาฐะและเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนที่ไม่มีถูกรวบรวมมาก่อน ออกมาเป็นแผนเพื่อการสังคายนาหรือรวบรวมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งชุมชนได้ตระหนักผู้ถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ของชุมชนที่ตนเองและบรรพบุรุษหวงแหน โดยชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ชุมชนควรสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้เป็นระบบและมีความยั่งยืน รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ในส่วนของภาคเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยวได้ทวีความสำคัญมากขึ้น ทั้งในส่วนของตลาดริมน้ำวัดศาลเจ้า และวิหารเขียนแปะโรงสี เป็นต้น ทั้งนี้ การประสานภาครัฐและเอกชนเป็นส่วนที่ชุมชนจะต้องเรียนรู้การประสานงบประมาณเพื่อไม่สร้างภาระให้กับคนในชุมชนในการเรียกรายและสร้างความเข้าใจที่มาจากอุปสรรคในการจัดกิจกรรม อาทิ การขาดแคลนผู้เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากในการทำงานหากชุมชนมีการวางแผนร่วมกับโรงงาน ก็จะสามารถจัดสรรกำลังการผลิตและเอื้อต่อการให้เวลาแรงงานกลับเข้ามาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมได้ เป็นต้น โดยต้องมีการทำระบบการจัดการและการเสนอโครงการเพื่อจัดสรรงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชน การวางแผนการประชาสัมพันธ์ภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน (Euajongprasit, 2006) หรือเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมไปถึงสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการศึกษา อนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสืบไป

References

- Chaiamporn, S. (2009). *Qualitative research for development*. Bangkok: Prayoosanthai. [in Thai]
- Chareonmeang, T. (2006). *Citizen and rural development*. Bangkok: Kobfai. [in Thai]
- Department of Research and Development, King Prajadhipok's Institute (2012). *Social innovator of Klongpon: Social capital for sustainable development*. Bangkok: Office of Research and Development, King Prajadhipok's Institute. [in Thai]
- Department of Strategic and Evaluation, (2013). *ASEAN Community*. Bangkok: National Buddhism Office. [in Thai]
- Euajongprasit, S. (2006). *Strategic tourism management*. Chiang Rai: Faculty of Management Science, Chiang Rai Rajabhat University. [in Thai]
- Kittichayaton, P. (2012). *Model and community drive of learning center in the drug protection at Torraneekham community, Khokfad, Nongjok, Bangkok*. (Doctor's thesis) Bangkok: National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Lertchanrit, L. (2011). *Cultural resources management*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation). [in Thai]
- Nathasupha, C. (2012). *Modernization and community perspective* (2nd ed.). Bangkok: Sangsan. [in Thai]

Samakkakarn, S. (1997). *Thai society study model and methodology*. Bangkok:

Samcharoen Panich. [in Thai]

Sethatata, B. (2011). *Social capital in the management of eco-tourism at Klong Suan*

Old Market, Bang Bo District, Samut Prakan Province. (Master's thesis)

Bangkok: National Institute of Development Administration. [in Thai]

Sutthidhama, S. (2000). *Thai's rural, Phatumthani*. Bangkok: Odian Store. [in Thai]

Author

Mr.Kathathep Pongthong

Doctor of Philosophy, Faculty of Social and Environmental Management,

National Institute of Development Administration

54 Moo 3 Banklang Sub-district, Mueang District, Phatumthani Province 12000

Tel.: 09 - 9164 - 1999 E-mail: matongkub@hotmail.com